

Joan BROSSA: *Poemes de seny i cabell*. Triada de llibres (1957-1963). Pròleg d'Arthur TERRY. Barcelona, Ariel, 1977. (Col·lecció «Cinc d'Oros».) 817 ps.

L'any 1977 fou un any productiu en el terreny de les publicacions poètiques de Joan Brossa. El mes de febrer apareixia la seva darrera novetat investigadora: les sextines (*Sextines 76*, Llibres del Mall). El mes següent, l'esperat segon volum del recull de les seves obres poètiques: *Poemes de seny i cabell* (Premi de la Crítica de «Serra d'Or» de 1978, i Premi de la Crítica del mateix any). Però cal doldre's de dues coses: a) no és un recull d'obres completes, sinó una selecció, com en el cas de *Poesia Rasa* (Ariel 1970) que comprenia el període 1940-1959, d'on quedaren fora quasi una vintena de llibres, dels quals han estat recuperats posteriorment només nou; i b) el material per al període previst ha estat tan considerable que ha calgut deixar-ne bona part per a un necessari tercer volum (però, així i tot, un cop editat, restaran inèdites o introbables, en total, una trentena d'obres).

Ens trobem, doncs, amb una tria de llibres que ens orienta respecte als camins que Brossa seguí de 1957 a 1963. Tenint en compte els seus precedents, no podem dubtar a situar aquesta «tria» dins la línia d'antipoesia o poesia concreta que el poeta inicià l'any 1950 amb *Em va fer Joan Brossa* i que després continuà a *Poemes entre el zero i la terra*, *Poemes de París*, *Vinti-i-set poemes...* La tècnica és: sintetització màxima i testimoni de la vida pròpia i quotidiana. De formes literàries clàssiques només en trobem dues: l'oda sàfica («Oda al capvespre», p. 737) i el sonet (els cinquanta-sis poemes de *Llumenerada*). L'«Oda al capvespre» és un cant (ple de jocs de paraules i d'alliteracions) a la seva pròpia feina i vida: «(...) Faig i refaig les paraules / No em gratis més les ales / L'existència / És el miracle.» Dels sonets cal dir que és la primera vegada que Brossa utilitza el llenguatge popular (hi ha una gran proliferació de refranys) i quotidià per aquest tipus d'estrofa. El sonet ha deixat d'ésser una cuirassa: (...) «No et vull cuïner, sonet, antiga copa / de rimes (...) Sé d'una / saliva sense nusos; descosida / del teu estoig de roba em ve a la boca» (p. 642). Quant a la temàtica, és també molt més personal (la pròpia vida del poeta) i hi ocupa, per exemple, un lloc destacat la desmitificació de Déu.

Si ens centrem en la línia antipoètica, crec que les citacions literàries que encapçalen la major part dels llibres aquí aplegats, ens donen la mesura d'aquest tipus de poesia. «Per a ésser més precís cal empobrir-se», diu Paul Klee, i Brossa, al llarg de tot el volum, intenta ésser cada vegada més essencial amb les

mínimes paraules possibles (fins i tot hi ha poemes, com «El firmament», de dues úniques paraules). Però a la vida tot són aparències (Erasmus: (...) «però aquí i allà (...) trobem els mateixos artificis, les mateixes disfresses, les mateixes mentides permanents») i, per conèixer els objectes, primer cal conèixer l'home (Edgar Varèse: «Voldria abraçar tot el que és humà...»), perquè així els objectes seran assolibles (Meierhold: «L'objecte que agafis cal que sigui com l'allargament de la teva mà»). Un poema de Brossa ilustra plenament aquesta idea: «Ombres / Barrets / Sopes / Regals / Esports / Targetes / ¿Per què conèixer només els objectes, / si el qui els coneix està en mi / com el sol al cel?» (p. 199). En darrer lloc, la citació que dona títol al llibre *Els ulls i les orelles del poeta* ens indica que els poemes no són altra cosa que les proves palpables d'allò que veu i sent el poeta.

Aquest títol, ja ho hem vist, procedeix d'una citació literària. D'altres com *Poemes irregulars*, *Cau de poemes* o *Poemes civils* demostren que el llibre no és més que una arplegada de poemes. Al capdavant, tot llibre de Brossa ho és. A vegades sobresurt una idea inspiradora que traspua de tots els poemes. Però, generalment, a l'hora de fer un nou poema, un miler de mòbils poden presentar-se a Brossa: el més important de tots ells, el contrast. El poeta vol un poema que es contraposi a l'anterior. A vegades és una paraula, d'altres una situació la que el porta al tema més allunyat. Seguint aquest criteri, es fa difícil, per tant, trobar la idea-clau rera cada llibre. Moltes vegades ni tan sols existeix. El llibre no és més que un «cau» de poemes entorn dels temes-constants de Brossa. Aquests títols així ho demostren. L'adjectiu de *Poemes civils*, a més, com ja ha indicat Arthur Terry al pròleg d'aquell recull, és testimoni de la vocació «civil» de Brossa. La majoria de poemes d'aquest autor pertanyen a un àmbit urbà, cosa lògica si pensem que el poeta poques vegades surt de Barcelona. Malgrat tot, alguns llibres, com pot ser aquí el cas d'*O o U*, contraposen a aquesta «civilitat», una «ruralitat», dins la qual és possible trobar una vida més «natural» i no tan absurda com la que es fa a la ciutat. És curiós, a més, que Brossa, tot i viure en aquesta «civilització» i manifestar-se quant a la forma com a poeta avantguardista, ho faci generalment d'esquena a la vida moderna, en el sentit de «màquina» (justament el contrari de les avantguardes més conegudes: futurisme, dadaisme). Els cotxes (p. 186), el telèfon (p. 205), etc., els grans invents de l'home, de poca

cosa li serveixen, li fan nosa. Brossa prefereix la natura i la vida tradicional.

Continuant amb els títols, en trobem d'altres força significatius: *O o U* manifesta el dubte vital que ja vèiem plantejat també per la citació d'Erasmus. *Un i no dos* assenyalava ja una tria per un camí (la humanitat). *Llumenada* és una indicació d'esperança (la llum n'és un clar símbol) i *El Saltamartí*, com el poeta ens deixa veure a la definició que en dóna dins del llibre («Ninot / que porta un / pes a la base i que, / desviat de la seva posició / vertical, es torna a posar / dret // El poble», p. 681) significa la voluntat de lluita del mateix poeta i del seu poble amb ell.

Agrupant tots els llibres podem dir que llur temàtica se centra en tres grans eixos: 1) el testimoni de la vida quotidiana, ja sia la pròpia vida personal, ja els diàlegs i les accions de la gent del carrer o les seves diversions i jocs, ja el clima polític del país, especialment la repressió, el capitalisme aliat amb l'església i el franquisme —del qual fa una total desmitificació (ps. 224, 301, 311, 313...) i especialment al sonet «La pau de l'abisme» (p. 605) on arriba a l'insult personal: «(...) Per què no marxés, fill de puta?...» — contraposats a una afirmació vital de Catalunya, l'amor vers la qual es manifesta més d'una vegada de manera emotiva, especialment en aquells poemes que foren triats per acompanyar les litografies de Tàpies a *Poems from the catalan* (ps. 289, 230, 244, 797, 798, 799...). 2) La meditació sobre l'home i l'univers. Brossa utilitza molt les màximes i els sillogismes, però per demostrar llur inutilitat. A tocar del budisme, la seva filosofia de la vida se centra en la negació de tota divinitat, per una banda, i en la total afirmació de la vida i de l'home, per l'altra, del qual en fa un ésser Únic i Múltiple alhora: «De l'Ésser Únic / que sóc emana / la multiplicitat» (p. 195. 3) Però el gran tema de *Poemes de seny i cabell* és la pròpia poesia. Brossa veu a les lletres tota la realitat (p. 54) i ell és el mag que pot transformar-la manipulant-les. Però aquesta realitat se li escapa, ja que els mots són, a vegades, inútils: «Abraça'm / calla, odio els mots / inútils» (p. 275). I el

poema acaba identificant-se amb la pròpia realitat testimoniada: «mou aquest poema un / filferro amagat als seus versos» (p. 355), «aquest poema té doble fons» (p. 359). Per tant, el poema no és més que una entitat tàctil, un conjunt de sons que han trencat el silenci o un conjunt de lletres emmarcades en un full blanc: «Escolteu aquest silenci» (p. 663), «Esteneu la detonació d'aquest / poema; després calieu / diluïu-lo en el silenci / original» (p. 292). I aquesta interrupció del silenci serveix per donar testimoni d'unes formes de vida: «Tot poema / és una detenció / ja que sostreu formes de la vida / per conservar-les en els versos» (p. 378). Però per assolir això cal la participació del lector, ja que el poema és cosa de tots. Per demostrar-ho, el poeta fa una paròdia de la poesia llibresca, del tipus de la d'Eliot, amb trossos de poemes de Dante, Costa i Llobera, Jeremies i Allan Poe, i també, a un altre nivell, diu: «A tu, qui / siguis, t'invito / a trobar les coses amb / la transcendental bellesa, / com jo les trobo, i tindràs el poema» (p. 585), i la paraula és acte: «(...) i si / la paraula no era un acte / tampoc aquestes ratlles no / serien un poema» (p. 805). De fet, els mots han estat l'acte continuat de la vida de Brossa i aquest recull de llibres n'és un bon testimoni. La busca del mot se centra en un tipus de poesia sintètica. Els poemes es converteixen, així, en etiquetes, en definicions de diccionari, en transcripcions de rètols o notícies del diari, en trossos de conversa... Els mots, encara que siguin arbitraris, tenen un poder màgic irrevocable, poder que és remarcat en aïllar-los com a poema, perquè ells no són més que la façana de l'objecte. Per això, a *El Saltamartí* trobarem poemes que només consten de títol i dibuix: la realitat semàntica i la realitat visual; el poema esdevé tota la realitat. D'aquesta manera comença el camí cap a la poesia visual. *Poemes de seny i cabell* és, doncs, un llibre que cal conèixer per a comprendre les evolucions del poeta-investigador Joan Brossa.

GLÒRIA BORDONS

Josep ALBERTÍ: *Era plena de canoes*. Campos, Impremta Adrover, 1977. (Col·lecció «Guaret», núm. 3.) 83 ps.

Em sembla molt saludable l'aparició d'una col·lecció de poesia com «Guaret» que, editada a Campos (Mallorca), vol col·laborar en un desitjable procés de descentralització (i, potser, també difusió) de les iniciatives editorials, limitades fins ara a ciutats com Barcelona, València o Mallorca, sobretot. La col·

lecció força ben presentada i amb un disseny correcte, comprèn fins ara tres volums: *Ofici de sords*, de Damià Huguet, *Mapa del desig*, de Damià Pons, i *Era plena de canoes*, de Josep Albertí; es tracta, doncs, a primera vista, d'un intent prou meritori (com els «Quaderns Foc Nou» o la revista «Epsilon»